

NOVICA

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 25. aprila 1855.

List 33.

Kako bo s turšico letos.

„Sadili jo bomo več ko druge leta“ — nam bojo menda odgovorili gospodarji, ki so se po obilnih lanskih priporočilih prepričali, da turšice ne prekosi noben drug sad.

V tem naše gospodarje še bolj poterditi so nam poslali včeraj prečastiti predsednik naše kmetijske družbe 89. list dunajskega časnika „Wien. Geschäftsbl.“, v katerem dopisnik iz Dunaja priporoča turšico, in so nam naročili, naj ga razglasimo po „Novicah“. Takolo se glasi ta spis:

„Turšica (koruza) začenja na Marskem, Šlezkem in Českem eden naj poglavitnejših živežev bivati. Sila veliko se je vozi iz Ogerskega, pa ne za žganjarije, temuč za živež, ker jim pomanjkanje krompirja skor popolnoma nadomestuje. Zdaj že napravljajo pšeno iz nje in pečejo prav dober kruh iz nje. V vsaki vasi se nahaja že koruza, ktero so popred le kuretini *) in prešičem pokladali. Ker že skoz 2 leti se je le malo reži pridelalo, namreč več slame kakor zernja, in ker tudi letošnja zimna rež ne obeta obilega pridelka, ne moremo Bogu dosti hvaležni biti, da nam v turšici daruje zdrav in tečen živež; zraven tega pa je že koruznica več vredna za živinsko klajo kot vsaka druga slama“.

Gospodar na senožeti.

Senožeti, ktere tako leže, da se ne more poglavitni živež rastlinam — voda na nje napeljevati, se morajo gnojiti, ako gospodar hoče na njih dosti in dobrega sena in otave pridelati. Gnojijo naj se pa senožeti le s takimi stvarmi, ktere gospodar naj bolj pri rokah ima, in ki so dober kup. Ni pametno senožet z živinskim gnojem gnojiti. Živinski gnoj gré njivam, ne pa travnikom; zato se škoda godi polju, ako gospodar to, kar polju gré, obrača drugam — travnikom. Naj tedaj noben pameten gospodar ne misli na to, da bi z živinskim gnojem zboljševal svojih senožet, ampak poišče naj družih gnojil, ki so popolnoma pripravne za gnojenje senožet in so tudi dober kup.

Bomo naštelí imenitniše stvari, ki se dobro priležejo senožetim:

1) Mešanica ali mešani gnoj, ki si ga vsak gospodar lahko brez posebnih stroškov napravlja iz cestnega blata, mlakuž in druge kakoršne koli soderge in rastlinja, je kaj dober gnoj za senožeti. Naj bolji čas, taki mešani gnoj iz napravljenih kupov voziti na senožet je v jeseni o suhem vremenu, ga koj raztrositi po travniku, in travnik potem dobro povleči, na spomlad pa ga še enkrat obdelati z brano, v ktero je bilo tako rekoč za poboljšek še ternje vpleteno.

*) Koruzi se je godilo v nekterih krajih ravno tako, kakor se godi našemu prosu še dandanašnji, da ga v več krajih imajo edino le za kokošje zobanje (Hendelfutter), in vendar se nam kaša tako dobro prileže, zlasti če je „poštengana“! Vred.

2. Gnojnica dobro gnoji, in ima zraven tega tudi lastnost, da tudi mah pokonča. Gnojnica se razliva po senožeti konec zime že, ko še kaj malo snega na nji leži, ali zgodaj spomladi tak dan, ko dežuje, da ji snežnica ali dež vzame prehudo moč in jo tako rekoč zvedeni. Poglavitna skerb pa, ki vozi gnojnico na senožet, naj bo, da se lepo po enaki meri razlije po nji.

3. Pepél in saje. Pepél pa mora suh biti, če ne, nima prave moči. Za saje je dobro, če se zmešajo s parstjo.

4. Živo apno. Živo apno močno tekne senožeti, pa le narbolj mokrim in z mahom obrašenim. Štupa naj se po tacih travnicah spomladi.

5. Blato iz bajerjev je dober gnoj, pa mora popred delj časa ležati na kupih, ki se večkrat premečejo. Gnoji se ž njim kakor z mešanim gnojem.

6. Lapor ali sovdan je za take senožeti, ki imajo veliko dobre parsti, kaj dobro gnojilo. Laporja je pa več sort. Močirni senožeti se prileže posebno mastni apnati lapor, za druge zemljiša pešeni lapor. Gnoji se ž njim kakor z mešanim gnojem.

7. Krompirjevec ali krompirjevo perje dela tako rekoč čudeže na travnicah. Krompirjevec ima to posebno lastnost, da trava po njem obilo raste in se pridelk merve in otave pomnoži, zraven tega pa zraste veliko veliko nove žlahne trave in posebno mnogih sort detelje, kterih pred ni bilo viditi na senožeti. Gnoji se pa s krompirjevcem tako, da koj v jeseni, ko se je kropir izkopal in domú spravil, se raztrosi po senožeti, spomlad pa, preden začne trava rasti, pa se pograbi s senožeti. Naj bi naši gospodarji poskusili krompirjevec na travnicah, — prepričali se bojo, da jim bo veliko bolj zalegel kakor če ga za malopridno klajo obernejo ali če pa koj ž njim nasteljajo, ker v nasteljo še zna potem priti.

Senožečar.

Gospodarska novica.

Kdor bo bolje oral, prejme darilo.

V več nemških deželah, kjer poljedelstvo na precej visoki stopnji stoji, napravljajo vendar še take skušnje, da, kdor bolje orje, prejme darilo, ker pri vsem dobrem obdelovanji polja, je vendar še premalo kmetov, ki znajo dobro orati.

Te dni (24. aprila) bo podružnica dunajske kmetijske družbe v Baden-u na nekem velikem polji (Tribuswinkel) napravila tako oranje, da se bojo kmetje skusili: kdo bo bolje oral. Razpisala je v ta namen 8 daril; prvi bo prejel 4, drugi 2, tretji 1 cekin, četerti in peti po 2 sreberna tolarja, šesti, sedmi in osmi po tolarji. Kdor koli hoče, sme priti s svojim plugom in se potegniti za darilo.

Namen tega oranja za premijo je gospodarje spodbosti k dobremu oranju in jim pokazati: kakošno oranje je dobro oranje.

Kdo pa bo pri ti poskušnji darilo prejel? Tisti, kdor bo oral naj bolj ravno in bo izoral kar naj

bolj moč ozke in dostojno globoke razore. Lepo ravni, ozki in globoki razori so tedaj cilj, ki ga ima doseči vsak, ki želi darilo prejeti. Razsodili bojo pa dela oračev za to izvoljeni modri kmečki gospodarji.

Pri tacih poskušnjah privrè vselej veliko gospodarjev in hlapcov skupaj, in gotovo nobeden ne bo domú šel, da bi takih krajev, ki so bili za naj bolje izorane spoznani, ne primerjal s svojim delom, in, če je pameten mož, bo posnemal kar je vidil. To je korist tega oranja.

Na Českem, kjer so lansko jesen v Česki Lipi napravili tudi tako oranje na poskušnjo, je prekosil mlad kmečk fant, še le 15 let star, v lepem in dobrem oranji vse druge in je prejel prvo darilo.

Tudi to nam spet kaže, kako si ljudje po svetu prizadevajo po vsih potih zbuditi umno kmetovanje, da se sili zemlja k obilnišim in boljšim pridelkom, katerih zmiraj več potrebujemo, ker nas je zmiraj več ljudi na svetu in so potrebsine vedno večje. Nekdaj je bilo dosti, če je gospod le oral, ker je pridelal za majhne svoje potrebe že dosti, — zdaj pa je treba zemljo naganjati: „daj, daj več!“ To pa ne gré drugač kakor z umnostjo in pridnostjo.

Se en pristavek k „slovenščina v starem času“.

Brezimno ljudstvo.

Marsikaj se je že govorilo in poganjalo za to vprašanje: ktero ljudstvo da je iz začetka svoje stanovališče imelo v sedanji slovenski zemlji. Dasiravno misli nemških in slovenskih mož niso edine, vendar vsakteri izmed njih je tistemu ljudstvu lastno ime dajal, ter ga po tej ali po uni poti dokazoval. Zdaj pa je neki dohtar Weiss to vprašanje po drugačni poti določil, kakor se je bralo pred kratkim v graških novinah med predmeti, o katerih se je govorilo v zboru zgodovinskega društva štajarskega. Moder je res tisti mož, in vé svojo reč do dna dognati, to da, do — votlega dna. Kaj menite, ljubi bravci, ktero ljudstvo je po menitvi tistega moža nekđaj našo domovino v lasti imelo? kakošno pred neznano ime se mu je prikladalo? Čujte, in si ga dobro v glavo vtianite: Brezimno ljudstvo — „ein namenloses Volk!“ „ljudstvo, ktero ni poznavalo ne železa ne jekla, ampak je rabilo kamnjeno orodje!“

Mož ta res je temeljit,
V veke bode naj slovit!
Ker imena on ne vé,
Ljudstvo je zgubilo imé.

On pač je kaj več bral, kakor le greške in latinske stare pisatelje, kateri le pišejo od Tavriščanov, Noričanov, Siginov, Panoncov, dasiravno močno starih; blezo je iztaknil še kak starji spis, kak palimpsest, na katerem so pod starimi čerkami še druge stareje skrite! Pač je slišal kaj več kot le od noriškega jekla, kterege so Greki in Rimljani drago cenili dolgo popred, kakor so se Noričani Rimljanom uklonili!

Vendar jez se ne čudim, da omenjeni učenik vesoljne zgodovine nahaja brezimno ljudstvo v naši domovini za nekđani čas: ako premišlujem, da bomo skoraj brezimno ljudstvo še za sedanji čas. Zakaj Štajarcu in Korošcu hoče biti večkrat ptuje, kar se na Kranjskem piše, in Kranjec spet ne umeva, kar se v Goratanu ali v Štajarji izdaja. Mislili smo, da smo vsi slovenskega rodú pa odkritoserčno povém, da se mnogi mnogi ne bomo več k tem rodu mogli šteti, zakaj mnogih „slovenskih bukev“ nismo v stanu brati, s toliko nepotrebno novimi besedami in zoperno nerodnimi oblikami so pisane, in hudi spet ne bomo mogli biti na nikogar, ako bo pisal „krainische Sprache“, „windische Sprache“, kakor se je pisalo popred, ko se ni hotelo znati vesoljno ime; zakaj

Mnogotera učilnica,
V vsaki druga slovnica,
Druga abecednica,
Druga verska knjižica.
Mnogotero je pero,
V drugi roki sleherni,
In drugače urezano,
Vsako svojoglavno zlo.

Ako smo za blagor slovenskega naroda res vneti, mišlim, da mora pri vsi naši pisavi to vodilo veljati:

„ne prizadevajmo si izobraziti le goli jezik, temuč prizadevajmo si izobraziti slovensko ljudstvo“ *).

Pišimo tako, da nas bo vès narod umeval. Hicinger.

Za poduk in kratek čas.

Stare vraže še dandanašji ljudstvo moré.

Pregovor pravi: „navada ima železno srajco“. Pač res. Česar se človek navadi iz mladih nog, se ga derži kakor da bi se mu bilo na duši prirastlo. Lepe in gerde šege nas spremljajo enega kot družega vse žive dni. Naj hujše so pa tiste navade, ki izvirajo iz krivih vraž in iz napačnih zapopadkov nature. Nemarne navade pa delajo tolikanj več škodo, kolikor bolj človeškega duha moré in kolikor več ljudi jim je podverženih.

V teku časov so se poprijele raznih narodov marsiktere lepe in gerde navade, ki so jim tako rekoč značajne. Po navadah in šegah jih še ločimo dandanašnjega dné. Vsaki čas jim je kako drugo navado prinesel, vsakemu narodu drugo. V preteklih časih se jih je pa tudi veliko pogubilo; sila veliko se jih pa še zdajci posebno med preprostim ljudstvom najde. In kako bi se jih ljudstvo znebiti moglo, ker še celó ne vé, da je v nemarnih šegah zakopano. Privadilo se jih je kakor se otroci privadijo vsega kar vidijo pri svojih starših. Zdajšnje ljudstva so pa otroci starejih, ki so živele v vražnih časih starodavnosti. Takrat so se v mladih srcih ukoreninili krivi zapopadki od marsikterih stvari. Človek ni zapopadel ne sebe ne natornih prikazkov. Kakor so mu bile vse te reči skrivne, jih je tudi skrivnim močem prisojeval.

Izmed sto in sto žalostnih zapopadkov, ki zatirujejo narode na duši in na telesu, bomo tukaj le tiste premišljevali, ki so se sploh pri raznih ljudstvih ohranili noter do dandanašnjega dné. Pogledati hočemo po korenini tolikanj rev, ki tiči globoko v ljudskem izviru starodavnih basniških časov.

Živel nekđaj so bogovi — tako se glasé storije ali basniške pripovedi — v družnji z ljudmi. Sprava in mir sta bila med njimi; pravijo, da to so bili rajski časi, ko je še zemlja vse brez obdelovanja rodila. Kar je kdo poželel, vsega mu je obilno darovala natora. Sovražnega nič se človeku na zemlji pokazalo ni, dokler so ti rajski časi terpeli. Torej je človek živel z bogovi, zverino in z natornimi prikazki kakor brat z bratom. Poželel še ni človek, česar mu natora dati ni mogla, toraj bogovi bili so mu prijatli. Človeku je bilo v tistih časih še vse enako: ali se zverina med sabo terga ali se zemlja z nebom moží ali pa

*) Radi poterdim, kar prečastiti gosp. dopisnik omiluje o nezlogi slovenske pisave, vendar dvojje imamo omeniti, kar nas tolaži. Pervo je, da slovenski jezik je še le v dōbi izobraževanja in v ti dōbi se ni godilo nobenemu jeziku drugač. Ozrmo se le na nemški jezik, ki je že lepo izobražen in še dandanašnji se prenareja pisava njegova tako, da tisti, ki smo bili pred 15 ali 20 leti izučeni v njem, bi danes ne znali več tako pisati, da bi v šoli „sine“ dobili. Drugo pa je, da hvala Bogu! ljudstvo se ne spodtakuje nad tistimi novejšimi (ali prav za prav starejšimi) oblikami, ktere so nekterim učenim toliki tern v peti. Verjemite nam, da tem marsiktere oblike veliko veliko več nepokoja delajo, kakor ljudstvu po različnih krajih slovenskih, ktero ni ukovano v tiste oblike, ktere so slovenski slovnicearji in po njih pisatelji „oktroirali“ našemu jeziku, ki pa se hoče dan dandanašnji bolj prosto gibati in ima prav. Kmali bojo „Novice“ prinesle sostavek „o slovniški sodni“. Bomo vidili, kaj bojo rekli naši gosp. pisatelji o njem. Vred.